

“Omelas’ı Bırakıp Gitmek mi Kalmak mı?” İkileminin Ötesi: Le Guin, Spivak, Freire ve hooks’la Sessizlik, Özgürleşme ve Dönüşüm Üzerine Hayalî Bir Sohbet

Ufuk Keleş¹

Sevgideğer okuyucu/dinleyici,

Aşağıdaki diyalog, bir süredir üzerinde çalıştığım bir düşünce deneyinin ürünüdür. Şöyle ki, profesyonel çalışmalarına, gündelik ilişkilerime, dünya görüşüme, prapadematik araştırmalarım, babalık rollerime, eleştirel düşüncelerimin temeline... kısacası beni ben yapan düşünce/inanç/duygu dünyama ilk gençlik yıllarımdan beri rehberlik eden dört düşünürün dört önemli eserinden hareketle kurguladığım hayalî bir sohbet bu; konuşmalar doğrudan alıntı değildir.

Sevgideğer okuyucu/dinleyici,

Bahsettiğim yazarlar ve eserleri şunlardır: Ursula K. Le Guin’in “Omelas’ı Bırakıp Gidenler” adlı kısa hikayesi, Gayatri Chakravorty Spivak’ın “Madun Konuşabilir mi?” makalesi, Paulo Freire’nin “Ezilenlerin Pedagojisi” kitabı ve bell hooks’un “Sınırları Aşmayı Öğretmek” adlı eseri. Eleştirel Pedagoji’yi yakından takip edenler bu düşünürlerle ve eserlerine hiç de yabancı değillerdir diye düşünüyorum. Yine de belirtmeliyim ki, bu dört çalışma aşağıdaki diyalogun temelini oluşturmaktadır.

Keyifli bir metinler-ötesi okuma/dinleme olmasını diliyorum bizler için...

Omelas’ta müzik çoktan susmuştur. Sokakları dolduran neşeli kalabalık dağılmış, meydanda festivalden geriye birkaç renkli kurdele kalmıştır. Le Guin, Spivak, Freire ve hooks tepenin yamacındaki kamu binasına doğru yürürken, Omelas’ı çok iyi bilen, bir süredir orada olan biteni yakından takip eden hikâye anlatıcısı bilge kadın Le Guin girer söze.

Le Guin: Birazdan göreceğiniz kamu binasının en alt katındadır çocuğun kapatıldığı karanlık mahzen. Mutluluklar şehri Omelas’ın tüm yetişkinlerinin bu

¹ ufuk.keles@bau.edu.tr

mahzenden de çocuktan da haberi vardır. Çoğu, belli bir yaşa geldiğinde buraya getirilir ve çocuğun mahzendeki içler acısı halini görür. Omelas'ın dillere destan mutluluğunun kaynağı, çocuğun bu içler acısı bitmek bilmeyen ızdırabıdır. Sistem asırlardır böyle işlemektedir. Toplumun menfaati için ödenecek küçük bir bedel.

Önce iğrenirler burunlarını yakan sidik ve bok kokusundan. Sonra, çocuğun yara bere içindeki yarı çıplak bedenini gördüklerinde dehşete düşerler. Kimisi donup kalır; kimisi öfkeden deliye döner... ses tellerinden kan gelinceye kadar böğüre böğüre ağlar... Ama acı gerçek tüm çıplaklığıyla hepsinin de yüzüne bir tokat gibi çarpar.

Bu karşılaşmanın ardından kimisi terk edip gider Omelas'ı, mutluluklarının çocuğun acı çekmesine bağlı olduğunu söylediklerinde büyükleri. Kalanlarsa, çocuğun başına gelenlerin herkesin mutluluğu için ödenen ufak bir bedel olduğunu öğrenir evde, okulda, sokakta... hatta öğretmenleri üniversiteye başlamadan evvel defalarca hatırlatır hepsine... "Artık çocuk değiliz. Masum değiliz... Hiçbirimiz!" Uygun bir dille... Uygun yer ve zamanda... Çocukların öfkesi zamanla utanca; utançları zamanla kabullenişe; kabullenişleri zamanla öz-disipline dönüşür. Çocuğun ızdırabının zorunlu olduğunu kabullenişleri, onları halinden memnun bireylere dönüştürür yavaş yavaş... Zamanla çocuğu da unuturlar... Yetişkinlerin gündelik dünyasında gözden ırak olan gönülden de iraktır son tahlilde...

Spivak: Yazık... Çok yazık... Çocuğun bir adı var mı?

Le Guin: Kimse bilmiyor. İsimsiz... İsimlendirmeye gerek duyulmamış sanırım. Sadece "çocuk."

Mahzenin kapısının önüne gelmişlerdir artık. Kapının göz hizasındaki küçük penceresinin demir kolunu sağa çeker Freire... İçerideki çocuğun silüetini görür belli belirsiz.

Freire: Nasıl da iki büküm olmuş... Bir kez olsun güneş ışığı değmiş midir acaba tenine... [Derin bir nefes aldıktan sonra kızgınlığını yatıştırmaya çalışır.] Bu nasıl bir insanlık? Çocuğun işkence altında tutulması kadar kötü olan şey, insanların bunu kabullenmiş olması... Böyle bir kötülük nasıl içselleştirilebilir? Nasıl bir eğitim sitemi ki bu, işkencenin zorunlu olduğunu öğretebiliyor her bir bireye? Ne kötü! Aklım almıyor! [Derin bir nefes daha.] Oysa eğitimin asli amacı, insanın içindeki cevheri açığa çıkararak onu olabileceği en iyi hâle getirmek ve onu her tür baskıdan özgürleştirmek değil midir? Aklım hafızam almıyor!

[Derin bir nefes daha.] Eğitim denilen şey, işte bu yüzden siyasal bir araç... Demek ki Omelas'ın eğitim sistemi çocuğa yapılan bu kötülüğü toplumun ahlaki yapısının bir gereği olarak yurttaşların zihinlerine yerleştiriyor. Onlara dünyayı değiştirebileceklerine değil, yalnızca olduğu biçimiyle kabul etmeleri gerektiğine inandırıyor. Kolektif bir suç üzerine kurulu vurdumduymaz hedonist bir yaşam.

hooks: İnsanoğluna bu kadar kötü bir muamele kabul edilemez her ne sebeple olursa olsun. Olmaz olsun böyle bir mutluluk diyarı! [Freire'ye döner.] Üstelik yalnızca zihinlerine değil, duygularına da nasıl tepki vermeleri gerektiği öğretilmeden tamamlanmıyor sanırım bu yetişkinliğe geçiş ritüeli Omelas'ta. Çocuğu gördüklerinde hissettikleri öfke ve utanç, zamanla toplumsal olgunluk adına bastırılıyor. Merhametleri, düzenin gerçeklerini henüz anlayamamış olmalarının işareti gibi sunuluyor. Omelas'ta yaşamak, bir bakıma, başkasının acısıyla yaşamayı öğrenmek demek.

Spivak: Fakat dikkatimizi yalnızca Omelas halkının ne öğrendiğine verirsek çocuğun gerçekliğini gözden kaçırabiliriz. Biz dahil kimse çocuk hakkında konuşmuyor. Mutluluklarının çocuğun çektiği acıya bağlı olduğunu, serbest bırakılırsa şehrin bütün güzelliğinin yok olacağını ve bu masal diyarının ellerinden kayıp gideceğini biliyorlar halbuki! İşin kötüsü çocuğun neler yaşadığını anlatacağı tek bir kimsesi bile yok.

Freire: Peki çocuk kendisi konuşabiliyor mu?

Kısa bir sessizlik... Kapının arkasından belli belirsiz bir ses duyulur. İnleme gibi... Bir hıçkırık...

Le Guin: Evet konuşuyor... Ama kelime dağarcığı o kadar kısıtlı ki... Bazen yardım istiyor. Annesini görmek istediğini söylüyor. İyi davranacağına söz veriyor.

Yaldım edin... Annemi gölmet istiyom. Çıtalın beni!

Spivak: Ama bunlar Omelas'ın yetişkinlerinin kulaklarını kapadığı cümleler. Dinlemiyorlar. Çocuğun çıkardığı sesleri duyuyor; fakat taşıdığı anlamı yok sayıyorlar. Ben "Madun konuşabilir mi?" diye sorduğumda, ses tellerinin titreşip titreşmediğini sormadım. Birkaç kelimeyi art arda dizmek ile dile getirilen sözün toplumsal olarak anlaşılır, değerli ve etkili kabul edilmesi de aynı şey değildir. Çocuk konuşuyor olabilir; fakat Omelashlıların birçoğu onu söz sahibi olabilecek bir özne olarak tanımıyor ve dolayısıyla dinlemiyor. Bazılarına göre çocuk insan bile değil... İlkel, vahşi bir mahluk.

Freire: O hâlde mesele sesinin duyulması için konuşma fırsatı vermek ya da vermemek değil.

Spivak: Evet değil. "Sessizlere konuşma fırsatı vermek" ifadesi iyi niyetli görünse de tehlikelidir de zaten. Çocuğun sesi yokmuş da biz ona kendi sesimizden bir parça bağışlayacakmışız gibi düşünürüz. Böylece onu özgürleştirirken bile kendi kurtarıcı kimliğimizin nesnesine dönüştürebiliriz. Asıl soru, Omelas halkının çocuğun sesini neden duymazlıktan geldiğidir.

hooks: Ona insan gibi muamele edilmedikçe... yaşadığı yerdeki koşulları değişmedikçe... söz söyleme hakkına sahip bir özne olarak tanınmadıkça... çocuk ne söylerse söylesin... [yutkunur] duyulmayacaktır. Bir adım daha ileri gidelim.

İçinde bulunduğu koşulları iyileştirmek ve konuşma hakkı vermek de yeterli değildir. Bizim de çocuğu dinleme biçimimizi dönüştürmemiz gerekir. Hadi diyelim; çocuğu o karanlık mahzenden çıkarıp kalabalığın önüne getirip kürsüye çıkardık. Eline mikrofonu verdik... Eğer Omelaslılar onu hala ilkel, vahşi, aşağı, cahil, kirli ya da akıldan yoksun biri olarak görüyorsa, ne söylediğine değil, nasıl görüldüğüne bakacaklardır. O yüzden de çocuğun eline mikrofon vermek duyulması için yeterli olmayacaktır... Çocuk özneleşmeyecektir. Yalnızca teşhir edilmiş olacaktır.

Le Guin: *[Belki içinden çıkması zor bir konuda tıkanıp kalmamak, belki de havadaki gerginliği dağıtmak amacıyla konuyu çocuktan uzaklaştırmak isteyerek...]* Bildiğiniz gibi bir süredir Omelas'ı gözlemliyorum. Bazı insanlar, ilginçtir ki, çocuğu gördükten sonra Omelas'ı terk ediyor. Varacakları yerin nasıl bir yer olduğunu bilmeden doğup büyüdükları mutluluk diyarı Omelas'tan uzaklaşıyorlar... Çocuğa reva görülen mezalimi reddedip kendilerine bahşedilen ayrıcalıkları ellerinin tersiyle itip arkalarına bakmadan çekip gidiyorlar. Bu gidiş... bu reddediş, yine de onurlu bir davranış değil midir sizce?

Freire: Evet haklısın. Bırakıp gitmek onurlu bir reddediştir. Ancak, bu benim praksis olarak tanımladığım dönüştürücü eylemin çok gerisindedir. Omelas'ı bırakıp gidenler düzenin adaletsizliğini fark ediyor ve bu adaletsizliğin bir parçası olmamayı seçiyor; evet. Ancak kalıp toplumun kılcal damarlarına kadar işlemiş bu suçluluk duygusunun verdiği edilgenliği ortadan kaldıracak kolektif bir eylemliliğe girişmiyorlar. Ama çocuk Omelas'ta kalıyor. Onların gidişi ne çocuğun özgürleşmesine ne de sistemin iyileşmesine katkı sağlıyor.

hooks: Ben yine de gitme kararlarını bütünüyle değersizleştirmemeliyiz diye düşünüyorum. Bir insanın kendisine sunulan mutluluğun masum olmadığını fark etmesi önemlidir. Bu farkındalığı etik bir duruş olarak görebiliriz. Ne dersiniz?

Spivak: Başlangıçta evet. Fakat gidenlerin hikâyesinde çocuğun nasıl bir işlev gördüğüne de bakmalıyız. Çocuğun içler acısı durumu, gidenlerin ahlaki uyanışını mümkün kılıyor. Onlar, çocuğun acısını gördükleri için kendilerini diğer Omelaslılardan ayırabiliyorlar. Böylece çocuğun acısı, bir kez daha başkalarının kimlik inşasında kullanılıyor: Kalanlar mutluluklarını, gidenler ise ahlaki doğruculuklarını çocuğun acıları üzerinden kurguluyor bir başka deyişle.

Le Guin: O zaman gitmek de kalmak kadar sorunlu mu yani? Bak ben bunu hiç böyle düşünmemiştim. Bunu kabul etmem imkânsız... Gidenlerle empati kurabiliyorum ama kalanlar için aynı şeyi söyleyemem. Gidenler, kalsalardı anlamlı bir bütünün parçası olamayacaklarını gördükleri için gidiyor. Geri dönerlerse eğer... Ki giderken dönüp dönmeyeceklerini düşündüklerini zannetmiyorum... Döndüklerinde yolculuklarını tamamlamış ve ne yapmak istediklerini biliyor olacaklardır kendilerince. Omelas'ta bir devrim olacaksa eğer, bunda geri dönmüşlerin de payı olacaktır.

Spivak: Çok iyi anlıyorum seni. Ne güzel demiştin yıllar önce... “Bütün olmak parça olmaktır. Asıl yolculuk geri dönüştür” diye. Ama aslında benim vurguladığım nokta gidip gitmeyeceklerine karar verdikleri an... sonrası değil. Gitmek mi kalmak mı ikilemi... Yani ben gitmekle kalmanın aynı ağırlıkta olduğunu söylemiyorum. Gitmek, adaletsiz düzenin meşruiyetini reddettiklerini gösterir. Ancak kimin gitme özgürlüğüne sahip olduğunu da unutmayalım. Çocuk gidemezken diğerleri gidebiliyorsa bu iki konumu etik açıdan eşitleyemeyiz. Ayrıcalıklı özne, suç ortaklığından uzaklaşmayı seçebilir. Madunun ise çektiği acılardan kurtulmak gibi bir seçeneği yoktur.

Aç parantez...

Sevgideğer okuyucu/dinleyici...

Bir süredir kafamı kurcalayan bir çıkmazdan bahsedeyim size. Seçebilmek bir özgürlük biçimiye, seçmek neden kısıtlayıcı bir eylemdir? Omelas’ı terk edip gitmek bir seçimken, bu seçimi yapanlar neden geride bıraktıklarından sorumlu olsun? Hele ki, seçim gitmek ve kalmak arasında verilmesi gereken çok ama çok zor bir kararken?

Kapa parantez...

Freire: Omelas’ın ideolojik gücü, yurttaşlarını yalnızca iki seçenek bulunduğuna inandırmasında yatıyor olabilir. “Ya kal; ya da git!” demek tam bir propaganda söylemidir kanımca. Ya kalıp düzeni kabul edeceksiniz ya da çaresiz çekip gideceksiniz. İnsanlar üçüncü ihtimali, yani hem kalıp hem de çocuğu, kendilerini ve böylece tüm Omelas’ı özgürleştirecek koşulları yaratmayı tercih edemezler mi?

Le Guin: Belki de insanlar, çocuğu özgür bıraktıklarında Omelas’ın yıkılacağına gerçekten inanıyorlardır... Sistem, içlerindeki suçluluk duygusunu yönetmeyi öğrenmeleri üzerine kurulu çünkü.

hooks: İnsanın doğru ama zor olanı seçmek yerine yanlış ama kolay olanı seçmek gibi bir huyu var sonuçta... Sorumluluk almaktan da suçluluk duygusuyla yüzleşmekten de kaçır. Çünkü suçluluk duygusu, insanın vicdanını etkiler; onu hissetmeye, taraf olmaya, doğru olanı yapmaya zorlar.

Freire: Haklısın ama suçluluk duygusu kişilerin vicdani kararlarını ancak bir noktaya kadar etkileyebilir. Unutmayalım ki baskıcı düzenler kendi tarihsel tercihlerini kaçınılmaz gerçekler gibi sunar. Omelas’ın temel taşında yazan “Başka türlü mutlu olamazdık!” cümlesi baskının en güçlü manifestosudur. Eleştirel bilince tam da bu noktada ihtiyaç var. Bize doğal ve değiştirilemez olarak sunulan şeyin aslında değiştirilemez olmadığını; insanlar tarafından inşa edilen bir sistemin yine insanlar tarafından değiştirilebileceğini fark ettiğimizde başlar dönüşüm.

hooks: Fakat bu farkındalık yalnızca zihinsel bir egzersiz olarak kalmamalı. Özgürlük pratiği, insanın bütün varlığını, düşünce/inanç/duygularını, bedenini ve deneyimlerini sürece dâhil etmek durumundadır. Omelas halkı çocuğun acısını biliyor ama bu bilgi onları dönüştürmüyor. Çünkü edindikleri bilgi, ilişki temelli ve değişimi zorunlu kılan bir itki değil; altından kalkmakta zorlandıkları bir gerçek... Bir gerekçe sadece... Çocuğun içler acısı durumunu görüyorlar; sistemin çarklarının bozuk olduğunu görüyorlar ama çocukla göz göze gelmek istemiyorlar; sistemi düzeltmek yerine ya terk-i diyar ediyorlar ya da çarkların ne olursa olsun dönmek zorunda olduğuna odaklanıyorlar... Çocukla karşılaşmaları yeterli gelmiyor.

Spivak: Karşılaşma sözcüğünü dikkatli kullanmalıyız. Sonuçta çocuğun yanına gidip “Seni anlamaya geldik” demeleri de yeni bir tahakküm biçimine dönüşebilirdi. Sonuçta, ayrıcalıklı özne çoğu zaman başkasını çok çabuk anlayabileceğini varsayar; özellikle ilk karşılaşmada...

hooks: Haklısın. Burada dinlemek, karşımızdakini hızla kendi kavramlarımızın içine yerleştirmek anlamına gelmemeli. Dinlemek, bildiklerimizden ve sahip olduğumuz otoriteden bir ölçüde vazgeçmeye hazır olmayı gerektirir. Öğretmen de öğrenciyle karşılaşırken kendi konumunun değişmeden kalacağını varsayamaz. Özgürleştirici bir diyalog yalnızca çocuğu değil, kapının dışında olan biteni de dönüştürmek için kurulmalı.

Freire: Diyalog zaten bir kişinin diğerine sunduğu bir armağan değildir. Birlikte dünyayı adlandırma, anlamlandırma ve gerektiğinde değiştirme uğraşıdır. Çocuğu kurtarılabilecek edilgen bir nesne olarak görürsek, Omelas’ın mantığını farklı bir biçimde sürdürürüz. Özgürleşme, kurtarıcının ezilenlere bahsettiği bir değişiklik olarak değil, ezilenlerle birlikte yürütülen bir dönüşüm süreci olmalıdır.

Spivak: Ancak “birlikte” sözcüğü de eşitsizlikleri sihirli biçimde ortadan kaldırmaz. Bu kapının iki tarafındaki kişiler aynı maddi ve söylemsel konumda değildir. Çocuğun çektiği acılar ile bizim ahlaki rahatsızlığımızın eşdeğer zorluklar olmadığını hatırlatayım. Dayanışma, bu farkı inkâr ederek değil, bu farkın ortaya çıkardığı ahlaki davranış sorumluluğunu üstlenerek kurulabilir. Yine de dayanışma baskıyı ortadan kaldırmanın en önemli yöntemlerinden biridir.

Dayanışma... Eğer Omelas bir masal diyarı olsaydı, sevgideğer okuyucu/dinleyici, ve çocuğun tutulduğu odanın kapısı sihirli bir kelimeyle açılsaydı, bu sihirli kelime “dayanışma” olurdu. Ama ne kapı sihirli ne de Omelas bir masal diyarı... Her şey gerçek... Yapı söküme uğratılamayacak kadar gerçek... Sadece aptallar göremez bu gerçeği...

Freire: Çok doğru! Geçmişte “Âlemi okumak her zaman kelâmı okumaktan önce gelir; kelâmı okumak ise âlemi durmaksızın yeniden okumayı gerektirir” demiştim. Ahlaki özneler olarak bizim yapmamız gereken baskıyı iyi okumak öncelikle. Sonra elimizden geldiğince güçlü bir dayanışma ağı kurarak baskı

mekanizmalarını işlevsiz hale getirmek. Bunu eğitim yoluyla başarabiliriz hem âlemi hem de kelâmı okumayı öğrenerek, öğreterek... [*Bir an için susar. Kapıya bakar*] O hâlde ilk işimiz el birliği ile kapıyı açmaktır. Ne dersiniz?

Le Guin: Dürüst olmak gerekirse, ben şahsen kapıyı kimin açtığını, sonrasında ne olduğunu ve çocuğun bizden ne istediğini bilmeden bu soruya kolayca “evet” diyebileceğimi zannetmiyorum.

Spivak: Ancak bu ihtiyat, eylemsizlik için de bir gerekçe olmamalı. Sürekli olarak temsilin imkânsızlığından söz edip çocuğu bu karanlık, bok kokan mahzende bırakmak, eleştirel düşünceyi ayrıcalıklı bir görme eylemi hâline getirir. “Gör, anla... ama dokunma, bozma, değiştirme! Az, çok az kişi ayırdına varıyor olan bitenin... Sen aydın... Sen de aydınlardan birisin.” Eleştirel düşünce sadece idrak etmek olmamalı... Bir şey yapmalı...

hooks: Çok doğru! İşte bu nedenle de teorik düşünce ile bakım etiği, eleştirel söylem ile özgürleştirici eylem arasında bağ kurmalıyız. Yine de kapıyı açmak tek başına yeterli olmayabilir ama kapıyı hiç açmadan çocuğun özneleşme koşullarını tartışmak da acımasız bir entelektüel ayrıcalıktır. Üstelik bir süredir kapının önünde yaptığımız şey de tam olarak bu.

Le Guin: O zaman “Kapıyı açalım!” mı diyorsunuz? Peki kapıyı açtıktan sonra Omelas’a ne olacak? İşlerin daha da kötüye gideceğinden korkuyorum... Bir değil birçok çocuğun acı çekeceğinden...

Freire: Şahsen ben Omelas’a ne olacaktır; bilmiyorum. Ama ne var ki, praksis sonucu önceden tamamiyle belirlenmiş bir program değildir. İnsanların o ana kadar doğal olarak kabul ettiği genel geçer düşünce/inanç/duyguları ile davranışlarını sürekli iyileştirme çabasıdır praksis. Böyle olursa acaba ne olur? Şöyle yaparsak sonucu ne olur? Şüphe, statükonun devamını meşru kılmaz... kılmamalı.

hooks: Ah canım, Le Guin! Çocuğu bu karanlık mahzenden çıkarırsak, Omelas bugünkü biçimiyle sona erecektir belki. Ama... Fakat... Lakin... Eğer Omelas’ın şaşaası bir çocuğun acı çekmesine ve aşağılanmasına bağlıysa, onun yıkılması benim için kayıp değil; özgürleşmenin başlangıcıdır. Asıl ödevimiz, toplumsal anlaşmalarının temelinde acı çeken bir çocuk olmadan mutluluğu hayal edemeyen insanlara başka bir yaşamın mümkün olduğunu anlatmaktır şu ya da bu şekilde.

Le Guin: Omelas’ın devamı, onu oluşturan bireylerin acı çekmesine ve aşağılanmasına bağlıysa, yıkılması benim için de kayıp değil. Peki, ya çocuğu buradan çıkardıktan sonra Omelaslılara mutlu olmak için çocuğun acı çekmesi gerekmediğini anlatamazsak? Ya anlamak istemezlerse?

hooks: O zaman en azından çocuk kurtulmuş olur? Ne dersin? Bu da bir şey... Değil mi?

Le Guin: Doğru... “Çocuk bu odada kalmalı mı?” sorusuna cevap vermeyi ertelersek de bir şey değişmeyecek...

Spivak: Son bir hatırlatma yapayım ben de... Bu yeni yaşam biçimini kur(gul)arken çocuğu bir sembole de indirgememek gerek. O yalnızca ezilen bütün insanların temsilcisi değildir. Onun kendine özgü bir bedeni, geçmişi, korkuları, düşünceleri/inançları/duyguları ve belki bizim tahmin edemeyeceğimiz istekleri vardır. Onu alegorik bir “mesaj” hâline getirdiğimiz anda tekrar kaybedebiliriz.

Le Guin: Belki de sohbetimizin asıl sınırı burada yatıyor. ‘Omelas’ı Bırakıp Gidenler’i okurken, sevgideğer okuyucu/dinleyicilerimiz, çocuğu görüyor fakat onu tanımıyorlardı. Bu mutluluk diyarını terk edenlerin nereye gittiğini; bu gittikleri yerde ne gibi zorluklarla karşılaştıklarını; bu zorlukları aşım aşamadıklarını merak ediyor ancak çocuğun mahzende kaldıkça bu sefil hayata daha ne kadar katlanabileceğini, onun yerini hangi çocuğun alacağını sormuyordu. Omelas’ı bırakıp gidenlerle özdeşlik kurup “Ben de Omelas’ı terk ederdim” deyip vicdanlarını rahatlatıyordu. Kimsenin aklından çocukla özdeşlik kurmak geçmiyordu. Belki de ben yönlendirdim okuyucu/dinleyicilerimi böyle düşünmeye/inanmaya/hissetmeye...

Freire: O hâlde öyküyü yeniden mi yazacaksın?

Le Guin: Sanırım evet! Fakat çocuk adına değil, çocukla birlikte. Bu sefer, çocuğu daha çok dinleyeceğim. Söylediklerini kendi özgürleşme sözlüğümle tercüme etmeden ileteceğim okuyucu/dinleyicilerime.

Spivak: Ama çocuğun kelime dağarcığı çok sınırlı olmayacak mı? Kendini ifade edebilmesi hiç de kolay olmayacak. Demem o ki... Nasıl konuşacak?

Bu soru yeni bir sessizlik dalgası yaratır... Ortaya bırakılmış bir soru. Cevapsız... Pimi çekilmiş bir bomba... Belki de pimi çoktan çekilmiştir ve patlamak üzeredir. Belki de vardır cevabı bu sorunun... Bulunmayı bekliyordur...

Le Guin: Geriye dönüp baktığımda... Omelas’ı Bırakıp Gidenler’i yazarken... Belki de okuyucu/dinleyiciye sunduğum “ya kal ya da git” ikilemi yetersizdi. Belki de hepsinin de Omelas’ın tüm güzelliklerini arkalarında bırakıp gideceğini var saymak doğru değildi. Amacım faydacı etik eleştirisi yapmaktı sadece... Şimdi anlıyorum ki ikilemler çoğu zaman başka ihtimalleri görünmez kılar. Kalmak, düzeni kabul etmek anlamına gelmek zorunda değildir. İnsan bazen mücadele etmek için kalır. Ya da zorluktan sonsuza dek kaçmak için değil güçlenip geri dönmek için gider...

hooks: Kesinlikle... Gitmek, dediğin gibi, her zaman zorluktan uzaklaşmak için değildir. İnsan bazen başka bir özgürlük alanı kurmak için gider. Belirleyici olan, kararımızın sonrasında çocuğun akıbetinin ne olacağıdır... Yoksa ister kalabiliriz ister gidebiliriz... Çocuğun olmasa da bizim seçebilme ayrıcalığımız var; var

olmasına da... Nasıl bir açmazdır ki bu ayrıcalıklarımızın iyi mi kötü mü olduğunu yaptığımız seçimler belirler.

Spivak: Ben bu açmaza şuradan bakıyorum: Seçimimizi erdemli kılan şey, çocuğun kendi yolunu seçebileceği koşulları yaratmasına katkısı olup olmadığıdır. Belki de biraz olsun iyileştikten, biraz olsun güçlendikten ve biraz olsun konuşmayı öğrendikten sonra bizimle gelmek istemeyecektir. Kim bilir? Belki Omelas'ta kalıp şehrin yeniden inşa edilmesine yardım edecektir. Belki de annesini bulmaya çalışacaktır sadece... Onu bir özne olarak kabul edeceksek, bizim onun için seçtiğimiz yolu izlemesini istemeye hiçbirimizin hakkı yok.

Kapının arkasından bu kez daha belirgin bir ses gelir. Dördü de susar. Le Guin Spivak'a bakarken; Freire de hooks'la göz göze gelir, çocuk sessizce bir şeyler mırıldanırken.

Yaldım edin... Çıtalın beni buldan!

Çocuk susar...

Belki de etik sorumluluğumuz tam burada, bu çılgılığı duyduğumuzda başlıyordur: Başkasının acısını görmekle yetinmediğimiz, kendi masumiyetimizi koruma arzusuna sığınmadığımız bu yerde... Çocuk adına saatlerce konuşmaktan vazgeçip eyleme geçme sorumluluğunu üstlendiğimiz o anda... Onun sözünü duyup, deneyimini bilgi olarak kabul edip, kendisini ise toplumsal bir özne kılacak koşulları onunla birlikte oluşturmaya başladığımız bu yerde... mahzenin kapısının önünde... Ve ötesinde... Şu anda... Ve sonrasında...

Sonunda kapıyı açar hooks. İçerisi leş gibi bok ve sidik kokuyordur... Hiç de güzel kokmuyordur özgürlük... Spivak ve Freire, olduğu yerden kaldırır çocuğu. Kollarını omuzlarına atar Le Guin ve hooks. Çocuk yavaş yavaş yürümeye başlar... Ta dere kenarına kadar yürürler hep birlikte... Yarı çıplak bedeni yara bere içinde... Suda yüzünün yansımaları görür çocuk... İçgüdülerini dinler... Suya girer...